

Iripugi Šelomi Pramošita Perera

Sociālais darbs Šrilankā

doi:10.25143/soc-darbs_2021_ISBN-9789934563928_174-189

*Tu vari piedzīvot daudzas sakāves,
bet tu nedrīksti tikt sakauts.
Var nākties saskarties ar sakāves gadījumiem,
bet tev ir jāzina, kas tu esi un kā tu vari piecelties.*

MAIJA ANDŽELO

Šrilanka atrodas Dienvidāzijā. Tā ir jaunattīstības valsts, kurā ir aptuveni 20 miljoni iedzīvotāju, un Šrilankai raksturīga liela etniskā, kultūras un reliģiskā daudzveidība. Šrilanka 450 gadu ir bijusi triju Eiropas valstu kolonija, bet vairāk nekā 70 gadu tā tiek pārvaldīta kā neatkarīga valsts. Neatkarības laikā Šrilanka ir cietusi 26 gadu ilgajā pilsoņu karā, divos iekšējos nemieros un dabas katastrofās, ko izraisījušas klimata pārmaiņas.

Šrilanka ir ratificējusi Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju un Starptautiskās Darba organizācijas (SDO) konvenciju, un Šrilankas pilsoņu pamattiesības ir noteiktas konstitūcijā (1978). Valsts ir atbildīga par pilsoņu labklājību no mikrolīmeņa līdz makrolīmenim, bez diskriminācijas no valsts, indivīda vai pilsoņu grupas puses.

Šrilankas sabiedrībā sociālajam darbam ir būtiska nozīme, lai veicinātu sociālo labklājību, sociālās pārmaiņas un sabiedrības attīstību.

Šajā rakstā sniegts ieskats Šrilankas sociālās labklājības sistēmā un sociālajās problēmās.

Sociālās labklājības attīstība

Šrilankas labklājības attīstība sākās jau pirms valsts neatkarības iegūšanas, t. i., 20. gadsimta sešdesmitajos un septiņdesmitajos gados. Trīs galvenās Šrilankas labklājības jomas ir noteiktas gan Izglītības likumā, kas tika pieņemts 1945. gadā un balstīts uz Kristofera Viljama Vidžekūna Kanengāra (*Christopher William Wijekoon Kannangara*) ziņojumu 1943. gadā, gan 1953. gada Veselības aprūpes likumā. Arī 1948. gadā izveidotais (pēc Aivora Dženingsa (*Ivor Jennings*) ziņojuma 1943. gadā) Sociālo pakalpojumu departaments ir atbildīgs par labklājības nozari.

I. Š. P. Perera. Sociālais darbs Šrilankā

Tieši Aivora Dženingusa uzstājības dēļ karaliskā komiteja uzsāka dažas sociālās labklājības reformas. Aivors Dženingss 1948. gadā izveidoja Sociālo pakalpojumu departamentu ar mērķi sniegt sociālo palīdzību trūcīgajiem iedzīvotājiem. Kopš tā laika sociālās labklājības uzlabojumi un sociālie pakalpojumi ir skāruši daudzus cilvēku dzīves aspektus, nodrošinot izglītības politikas īstenošanu, plašu veselības aprūpes programmu un medicīnas sistēmu visā valstī.

Paralēli valsts sektoram arī nevalstiskās organizācijas dod būtisku ieguldījumu Šrilankas sociālās labklājības attīstībā. Piemēram, Ceilonas Bībeles biedrība, Jauno vīriešu kristiešu apvienība un *Mahila Samiti* (Sieviešu apvienība) ir vien dažas no agrīnajām nevalstiskajām organizācijām (turpmāk – NVO), kas nodibinātas Šrilankā. Šīs NVO sadarbojas ar sociālajiem dienestiem daudzās jomās visā valstī.

Labklājības pakalpojumu sniegšana ir strukturēta, un šī kārtība aptver visu procesu – no politikas veidošanas līdz individuālajam līmenim –, iesaistot tajā dažādas ministrijas un nodaļas, no civildienesta un pašvaldībām līdz NVO.

Sociālā politika un reformas

Šrilanka ir guvusi panākumus sociālās politikas un sociālo reformu ieviešanā un īstenošanā, uzlabojot iedzīvotāju sociālo labklājību. Politikas līmenī ir uzsāktas būtiskas reformas veselības aprūpē, vispārējās izglītības un sociālās labklājības nodrošināšanā, kā arī SDO konvencijas izpildē. Tās tika uzsāktas, lai uzlabotu iedzīvotāju dzīves kvalitāti.

Šrilankā ir izveidota stabila veselības aprūpes sistēma. Šrilankā ir nodrošināta vispārējā veselības aprūpe (*Universal Health Coverage, UHC*), kas ir viens no ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu rādītājiem. Šrilankā ir gan valsts, gan privātā sektora veselības aprūpes sniedzēji. Valsts sektors veselības aprūpē ir galvenais un aptver gandrīz 60 % iedzīvotāju. Gan Veselības aprūpes departaments, gan atbilstīgās provinces līmeņa struktūrvienības gādā par veselības aprūpes nodrošināšanu. Privātais sektors gandrīz 50 % iedzīvotāju nodrošina ambulatoro aprūpi pilsētās un piepilsētās. Savukārt stacionārajā aprūpē 95 % nodrošina valsts sektors.

Valsts izglītības sistēmā mācības ikvienam iedzīvotājam no 1. klases līdz bakalaura grāda līmenim ir bez maksas. Šrilankā ir tehniskās koledžas un arodskolas, kurās jaunieši var iegūt izglītību bez maksas vai par nelielu samaksu. Izglītība ir obligāta bērniem vecuma grupā no 5 līdz 14 gadiem jeb pamatskolas vecumā. Šrilankā ir augsts rakstpratības līmenis, salīdzinot ar citām jaunattīstības valstīm Āzijas reģionā, – rakstpratības līmenis no 1986./1987. līdz 2003./2004. gadam pieauga no 88,6 % līdz 92,5 %.

Valdība bez maksas nodrošina skolēnus ar mācību grāmatām un mācību materiāliem, kā arī ar pusdienām, ir subsidētas transporta un stipendiju programmas, lai uzlabotu izglītības pieejamību un radītu iespējas mācīties bērniem, kuru ģimenēm ir finansiālas un citas grūtības un kuri dzīvo lauku apvidos. Diemžēl ierobežotie resursi radījuši nevienlīdzību kvalitatīvas izglītības pieejamībai visā valstī.

Lai valstī uzlabotu sociālo labklājību, tika izstrādātas vairākas sociālās politikas un reformas, atbalstītas arī sabiedriskās iniciatīvas, kuru mērķis palīdzēt cilvēkiem pievērsties pašnodarbinātībai, sniedzot finansiālu atbalstu uzņēmējdarbības attīstīšanai. Tika arī radīta īpaša programma, kas ir viena no lielākajām labklājības programmām, *Samurdhi* (Labklājība), kura ļāvusi atbalstīt 2,1 miljonu mājsaimniecību. Valsts nodrošina dažādas sociālās labklājības programmas, lai uzlabotu to cilvēku labklājību un dzīves kvalitāti, kuri ir trūcīgi un marginalizēti.

Šrilanka ir ratificējusi astoņas SDO konvencijas par darba apstākļiem, kuras aizsargā darbiniekus saskaņā ar SDO principiem. Visiem darba devējiem Šrilankā ir pienākums ievērot darba tiesības un ar tām saistītos noteikumus. Šo normatīvo aktu ievērošanu uzrauga Darba ministrija un Darba departaments. Šī politika un tiesību akti aizsargā darbinieku tiesības un labklājību.

Bērni, seniori un personas ar invaliditāti

Valdība ir atbildīga par bērnu aizsardzību. Tiek definēts, ka bērni ir neaizsargāta sabiedrības grupa un viņu aizsardzība ir valdības un iedzīvotāju galvenā atbildība. Bērnu seksuāla izmantošana un nodarbināšana ir aktuāls jautājums Šrilankā. Attālos lauku rajonos dzīvojošie bērni tiek pārdoti, lai viņus nodarbinātu mājsaimniecībās vai seksuāli izmantotu. Tautas skaitīšanas, kas notika 2016. gadā, dati liecina, ka algotu darbu strādāja 5,3 % bērnu un pusaudžu, kas jaunāki par 18 gadiem.¹ Šrilanka 1990. gadā parakstīja Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvenciju. Tas bija vēl viens solis, lai risinātu bērnu diskriminācijas problēmas un aizstāvētu viņu intereses. 2015. gadā tika izveidota Sieviešu un bērnu lietu ministrija. Šajā ministrijā bērnu drošības nodrošināšanai tika radīts Probācijas un bērnu aprūpes departaments, Valsts bērnu aizsardzības dienests un Bērnu sekretariāts, kā arī Šrilankas Sieviešu un bērnu birojs. Šrilankā bērnu darba izplatība ir diezgan zema, salīdzinot ar citām Dienvidāzijas valstīm. Tomēr nozīmīga problēma ir tā, ka 40 000 skolas

¹ *Report on Child Activity Survey 2016 Sri Lanka*. Colombo: Department of Census and Statistics Ministry of National Policies and Economic Affairs, 21.02.2017.

I. Š. P. Perera. Sociālais darbs Šrilankā

vecuma bērnu neapmeklē skolu. Arī nepietiekams uzturs ir nozīmīga problēma. 2000. gadā tika veikts demogrāfijas un veselības pētījums, kurā konstatēts, ka 18,2% bērnu svars bija mazāks, nekā jābūt attiecīgajā vecumā. Rūpējoties par jauno paaudzi, valsts ne tikai garantē veselības aprūpi bez maksas, bet arī nodrošina brīvpusdienas skolēniem, kā arī īsteno valsts pārtikas programmu zīdaiņiem un maziem bērniem, grūtniecēm un mātēm, kas baro bērnu ar krūti, šādi uzlabojot rūpes par bērnu uzturu valstī.

Šrilankā 10% iedzīvotāju jeb 1,87 miljoni cilvēku ir 60 gadu veci un vecāki, un ir sagaidāms, ka nākamo divu desmitgažu laikā vecāka gadagājuma iedzīvotāju skaits palielināsies trīs reizes. Lielākā daļa senioru dzīvo kopā ar saviem bērniem, viņu ģimenēs, un apmēram puse no viņiem aprūpē savus mazbērņus. Valdība senioru politiku uzsāka 1982. gadā. Sociālo pakalpojumu departamentā tika izveidota Valsts novecošanas komiteja. Senioru politika tika izstrādāta ar mērķi sagatavot cilvēkus kvalitatīvai dzīvei vecumdienās un nodrošināt viņu neatkarību. Valdība ir izstrādājusi tiesību aktus vecāko pilsoņu tiesību aizsardzībai un radījusi administratīvo mehānismu to īstenošanai. Šīs normas tika ieviestas 2000. gadā. Ģimenes atbalsts vecāka gadagājuma cilvēkiem, iespējams, drīzumā tiks samazināts, tāpēc valstī ir nepieciešama oficiāla sociālā nodrošinājuma sistēma vecākiem iedzīvotājiem. Turklāt tajā jāietver arī ienākumu nodrošināšana tiem vecāka gadagājuma cilvēkiem, kuri nav aptverti ar formālajām pensiju shēmām.

Tautas skaitīšanas un statistikas departaments 2001. gadā konstatēja, ka Šrilankā ir 274 711 cilvēku ar invaliditāti, neskaitot ziemeļu un austrumu provinci. Šrilankas Bruņoto spēku statistikas dati liecina, ka bruņotā konflikta dēļ 4500 karavīru guvuši invaliditāti. Cilvēku ar invaliditāti valstī ir 8–10% no valsts kopējā iedzīvotāju skaita. Tomēr invaliditātes noteikšanas kritēriji ir atšķirīgi, tāpēc šie dati neļauj gūt precīzu priekšstatu. Saskaņā ar tautas skaitīšanas datiem 2001. gadā vīriešu ar invaliditāti bija vairāk nekā sievietēm.

Invaliditāte ir pētīta arī citā rakursā. Sociālo pakalpojumu ministrijas veiktajā pētījumā tika konstatēts, ka 50,1% skolas vecuma bērnu ar invaliditāti neapmeklē skolu un 63,7% pirmsskolas vecuma bērnu ar invaliditāti neapmeklē pirmsskolas attīstības centrus.

Vecāku, skolotāju un skolēnu – lielākās sabiedrības daļas – attieksme pret bērniem ar invaliditāti ir tradicionāla un konservatīva. Sociālā iekļaušana un iekļaujoša izglītība ir grūti īstenojama attieksmes, līdzekļu un transporta trūkuma dēļ. Personu ar invaliditāti tiesību aizsardzības likums (1996) nodrošināja invalīdu tiesības. Nedaudz agrāk – 1994. gadā – tika ieviesta valsts programma personu ar invaliditāti rehabilitācijai. Šrilankas konstitūcijas 3. nodaļa (Par pamattiesībām) un tās 12. panta 4. punkts pierāda, ka konstitūcijā nav normu, kas kavētu vai

mazinātu noteikumus, kas veicina sievietes, bērnu un / vai personu ar invaliditāti attīstību. 1996. gada Personu ar invaliditāti tiesību aizsardzības likums nodrošina personu ar invaliditāti tiesības saskaņā ar 1982. gada ANO rezolūciju "Pasaules rīcības programma attiecībā uz invalīdiem".

Kultūras, tradīciju un reliģijas perspektīva

Veidojot Šrilankas sociālā darba principus un universālas normas, ir jārespektē kultūras, tradīciju un reliģijas perspektīva valstī. Sociālā darba zinātniskie un universālie principi atbilst starpkultūru perspektīvām. Šrilankā ir liela kultūras, tradīciju un reliģisko paražu un vērtību daudzveidība. Šeit dzīvo vairākas etniskās grupas: 74,9 % singalu, 11,2% Šrilankas tamilu, 9,2 % Lankas mauru, 4,2 % Indijas tamilu un 0,5 % citu (to skaitā birģeru, Lankas malajiešu, vedu, ķīniešu un afrikāņu vietējās kopienas). Pastāv plaša reliģiskā daudzveidība: 70,2 % budistu, 12,6 % hinduistu, 9,7 % musulmaņu, 7,4 % kristiešu un 0,1 % citām reliģijām piederīgo vai neticīgo.

Dzimumu loma un statuss tradicionāli tiek raksturots no vīriešu un sieviešu perspektīvas un no mikrolīmeņa līdz makrolīmenim (no ģimenes līdz kopienas līmenim). Vīrietis vienmēr tiek uzskatīts pārāks par sievieti. Sociālais statuss un loma indivīdam tiek piešķirta saskaņā ar šo dalījumu. Sabiedrībā tiek popularizēta tradicionālā ģimene, kurā tēvs ir ģimenes galva un pelnītājs un visus lēmumus pieņem viņš. Māte ir atbildīga par ģimenes funkcionēšanu. Viņa lielākoties dzīvo mājās un veic mājas darbus, apmierina vīra un bērnu vajadzības. Ģimenes īpašumu galvenokārt manto dēli, nevis meitas. Dažos likumos patriarhālā perspektīva tiek veicināta un īstenota.

Laulību un šķiršanās Kandi (*Kandyan*) likumā² sievietes tiesības netiek aktualizētas. Vecāki var pieņemt lēmumu par savu meitu laulību, un vairumā gadījumu vīrs var pieņemt lēmumu par savu sievu. Saskaņā ar Kandi likumu laulības šķiršanas gadījumā vīrietim ir lielākas privilēģijas un sieviete ir pakļauta vīra domināncei laulībā. Cilvēki, kas dzīvo šajā reģionā, uzskata šo likumu par sava lepnuma un pārākuma pazīmi sabiedrībā, salīdzinot ar citām kultūrām un etniskajām grupām. Lielākā daļa ģimeņu ir paplašinātas ģimenes vai arī nukleāras ģimenes, un atbildību par vecāku aprūpi vienmēr uzņemas bērni, kas nodrošina vecākiem fizisku un emocionālu aprūpi. Vecāka gadagājuma cilvēku ilgtermiņa aprūpi kultūra daudz neveicina.

² *The Parliament of Sri Lanka: Marriage and Divorce (Kandyan)*. Colombo: Government press, 1952.

Marginalizēto grupu kultūras un reliģijas perspektīva

Atbilstoši kultūrai un reliģiskajai pārlicēbai sabiedrībā tiek uzskatīts, ka cilvēks piedzimst ar invaliditāti vai kļūst par invalidu lāsta vai sliktas uzvedības dēļ, kā arī karmas dēļ. To attiecina ne tikai uz pašu personu ar invaliditāti, bet arī uz viņas vecākiem. Šiem cilvēkiem jā dara daudz labu darbu, lai tos uzkrātu nākamajai inkarnācijai. Dažos gadījumos invaliditāte ģimenei ir stigmatizējoša – pārējie cilvēki ar aizdomām izturas pret ģimeni, kurā ir cilvēks ar invaliditāti, viņi nevēlas precēties ar šādu ģimenei piederīgo. Vecāki dažkārt izturas vardarbīgi un naidīgi pret ģimenes locekli ar invaliditāti, šādu bērnu var nosūtīt uz bāreņu namu.

Kultūras perspektīvai ir ietekme uz sociālā darba praksi. Ir dažas kultūriāli pretrunīgas jomas, piemēram, homoseksuālisma (LGBT) jautājums, sekss komercija un aborti, kas ir sabiedrībai neērti jautājumi kultūras un reliģiskajā kontekstā.

Dažos kultūras aspektos sievietes ir marginalizēta sabiedrības grupa. Sievietes pamatlomas – māte, meita, vienkārša aprūpētāja, mājkalpotāja. Sabiedrības attieksme pret atraitni ir diezgan negatīva. Būt atraitnei ir stigma – viņas tiek uzskatītas par sliktu zīmi. Pastāv uzskats, ka sieviete kļūst par atraitni viņas vainas vai lāstu dēļ. Šīs negatīvās attieksmes dēļ lielākā daļa sieviešu sociāli un emocionāli ir neaizsargātas pret vardarbību, diskrimināciju un seksuālu uzmākšanos.

Gan vīrieši, gan sievietes ir neaizsargāti pret dzimuma modeļu interalizācijas radītajām negatīvajām sekām, kas veidojas, uzsverot šos modeļus un palielinot bailes no sekām, ja vīrieša kā pelnītāja un sievietes kā ģimenes aprūpētājas un mātes lomas netiks pildītas. Šāda ģimenes lomu sadalījuma ideoloģija var izraisīt alkoholismu, pašnāvības un vardarbību pret sievietēm.

Sieviešu tiesības

Pasaules Bankas 2016. gadā veiktajā attīstības indikatoru pētījumā tika konstatēts, ka sieviešu īpatsvars Šrilankā ir 51,89 % no kopējā iedzīvotāju skaita. Sociālais skatījums uz sieviešu lomu joprojām šeit ir tradicionāls un patriarhāls. Daudzās nozarēs valstī aizvien pastāv milzīga dzimumu nelīdzsvarotība. Izglītībā, piemēram, meiteņu un sieviešu izglītības līmenis ir zemāks nekā zēniem (pēc tautas skaitīšanas 1971. un 2001. gadā datiem). Būtisks trūkums ir arī zemā sieviešu līdzdalība lēmumu pieņemšanā izpildvaras un administratīvajā līmenī. Tautas skaitīšanas un statistikas departamenta pētījums (2015) liecina, ka parlamentā vien 10 % vietu ieņem sievietes, tikpat arī izpildvaras un vadības līmenī, savukārt ar tehnoloģijām saistītos izglītības kursus universitātēs – 30 %.

Daudzas sievietes strādā neformālajā ekonomikā vai zemākas kvalifikācijas darbu, piemēram, veic gadījuma darbus ar dienas atalgojumu, strādā garas darba stundas brīvās tirdzniecības zonās, saņemot niecīgu samaksu. Dažkārt darba meklējumos sievietes dodas uz ārzemēm, lai neoficiāli strādātu par mājkalpotājām. Viņas riskē nokļūt nedrošos darba apstākļos un tikt ekspluatētas. Saskaņā ar Šrilankas Ārvalstu nodarbinātības biroja statistiku 2004. gadā no emigrējušajām sievietēm visvairāk sieviešu devās projām, lai kļūtu par mājkalpotājām, un tikai 14,8% bija kvalificētas darbavietas, bet tikai 7,4% devās strādāt par augstāka līmeņa profesionālēm.

Šrilankas sabiedrībā aktuāla ir vardarbība pret sievietēm. Sievietes valstī ir neaizsargātākas pret vardarbību. Pastāv vairāki ar dzimumu saistīti vardarbības veidi – vardarbība ģimenē, seksuāla vardarbība, seksuāla uzmākšanās, asinsgrēks, cilvēktirdzniecība seksuāliem pakalpojumiem, ļaunprātīga finansiāla izmantošana u. tml. Tā kā tradīcijas valstī ir ļoti spēcīgas, sievietes reti aizstāv sevi vai vēršas iestādēs, lai pieprasītu savu pamattiesību garantēšanu, respektīvi, lai mazinātu vardarbību pret sevi.

Šrilankas valdība 1993. gada 3. martā apstiprināja un parakstīja Apvienoto Nāciju Organizācijas Sieviešu tiesību hartu. Hartā ir aicinājums novērst negatīvu sociālo attieksmi pret atraitnēm, laulības šķiršanu, vientuļajiem vecākiem un vientuļajām sievietēm; veikt visus pasākumus, lai nodrošinātu, ka šādas sievietes necieš no sociālas un ekonomiskas diskriminācijas, un īstenot pasākumus, lai nodrošinātu sieviešu līdzdalību sabiedrībā. 1995. un 1998. gadā tika veikti Sodū izpildes likuma grozījumi, kuros paredzēts palielināt sodu par izvarošanu un krimināli sodāmu smagu seksuālu vardarbību, seksuālu uzmākšanos un incestu. 2005. gadā parlaments pieņēma Likumu par vardarbību ģimenē. Tomēr Šrilankai vēl ir jāievieš vairāki tiesību akti, lai īstenotu principus, kas noteikti Konvencijā par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, CEDAW*).

Tiesību sistēmas nepilnības joprojām rada dzimuma diskriminācijas iespējas. Vairākos likumos ir ietverta sieviešu diskriminācija: 1951. gada *Tesawalamai* likumā Nr. 13, 1806. gada Kandi likumā un 1935. gada rīkojumā Nr. 19 par zemes īpašumu. Lai gan šie tiesību akti neattiecas uz visu valsti – *Tesawalamai* attiecas vien uz Jafnas pussalas tamiem un uz Jafnas provinces nekustamajiem īpašumiem, bet Kandi tiesību akti attiecas tikai uz Kandi singaliem –, tomēr ir arī tādi tiesiskie regulējumi, kas skar plašāku sabiedrību, – musulmaņu likumi attiecas uz visiem iedzīvotājiem, kas pieder islāmam, un regulē laulības, laulības šķiršanas un mantojuma jautājumus.³ Šajos likumos ir pārkāptas sieviešu tiesības valstī.

³ *The Parliament of Sri Lanka: Marriage and Divorce (Muslim)*. Colombo: Government press, 1952.

Šo noteikumu ietekmi pastiprina patriarhālais, tradicionālais, kultūras un reliģiskais diskurss. Tas vairāk ietekmē sievietes, kurām grūti pierādīt šķiršanās iemeslus saskaņā ar Kandi likumu un islāma normām, un viņas pašas nevar pieņemt lēmumu, kurā vecumā precēties. Šrilankas ziemeļu daļā saskaņā ar *Tesawalamai* tiesību aktiem sievietēm bez vīrieša pārstāvniecības nevar būt legālas tiesības uz ģimenes īpašumu. Situācija saasinājās pēc pilsoņu kara, kad liela daļa sieviešu zaudēja vīriešu dzimuma ģimenes locekļus. 1935. gada Rikojumā par zemes īpašumu noteikts, ka zemes mantošanas gadījumā priekšroka dodama vīrietim, ja iepriekšējais īpašnieks nav atstājis testamentu.

Sieviešu vadītās mājsaimniecības

Ģimene ir sociāla vienība, kurā divas vai vairākas personas, kuras saistītas ar laulību, asinsradniecību vai ir adoptētas, dzīvo vienā un tajā pašā mājā. Ģimene ir svarīga indivīda personiskajai un garīgajai attīstībai un labklājībai. Ģimene ir īpaši svarīga bērnu attīstībai. Fiziskā un garīgā drošība ģimenē, ekonomiskā drošība un neatkarība, sociālie kontakti ārpus ģimenes ir būtiski ģimenes labklājības elementi. Ģimenes funkcionēšana un labklājība ir svarīgs sociālās funkcionēšanas aspekts, bet šajā jomā ir novirzes.

Saskaņā ar Veselības politikas institūta datiem (2008) Šrilankā piektdaļu mājsaimniecību vada sievietes; no tām 25 % ir precējušās, bet 65 % ir atraitnes. Demogrāfijas un veselības pētījuma (2000) dati rāda, ka lielai daļai sieviešu ir zems izglītības līmenis: 19,6 % sieviešu vispār nav izglītības un tikai 5,3 % ir augstākā izglītība.

Vīra zaudēšanai ir dažādi iemesli – zaudēšana karā vai apcietināšana, kā arī atkarība no narkotikām un alkohola, šķiršanās. Palikusi bez vīra, sieviete kļūst par mājsaimniecības galvu. Tomēr šāda sieviete sabiedrībā ir neaizsargātāka nekā precētā, un viņai ir grūti sacensties ar vīriešu vadītajām mājsaimniecībām patriarhālā sabiedrībā. Sievietes saskaras ne tikai ar grūtībām izmantot savas tiesības, bet arī ar līdztiesības trūkumu īpašuma jautājumos, jo saskaņā ar vairākiem tamilu likumiem Šrilankas ziemeļos sievietēm nav īpašuma tiesību uz zemi un citu mantu. Tādēļ svarīgi ir valstī nodrošināt sieviešu vadīto mājsaimniecību labklājību un palielināt ilgtspējīgas nodrošināšanas pasākumu efektivitāti.

Nabadzība

Nabadzība ir aktuāla Šrilankas problēma. Šrilanka cieš no nabadzības gan kā valsts, gan kā nācija. Apmēram 20 % iedzīvotāju dzīvo nabadzībā, un iedzīvotāju patēriņa dati liecina, ka lielākā daļa cilvēku dzīvo uz nabadzības sliekšņa. Pastāv lielas ekonomiskās atšķirības starp bagātajiem un nabadzīgajiem.

Neokapitālistiskās ekonomikas tendences nostiprina nabadzību ar eksploataācijas slazdiem. Nabadzīgākie iedzīvotāji, no kuriem lielākā daļa ir sievietes laukos, strādā neregulētajās brīvās tirdzniecības zonās, ko radījuši pilsētas superpeļņas kapitālisti, – lētais darbaspēks tiek ekspluatēts par zemu atalgojumu, neievērojot strādājošo darba tiesības (darba drošību, taisnīgu atalgojumu un pienācīgu darba apstākļus).

Nabadzīgajiem cilvēkiem alternatīvā izvēle ir saistīta ar emigrāciju uz ārzemēm darba meklējumos, galvenokārt uz Tuvo Austrumu valstīm. To izmanto sievietes, piesakoties par mājkalpotājām un tādējādi riskējot ar savu ģimeni, bērniem un savu dzīvi. Saskaņā ar Pasaules Bankas 2005. gada ziņojumu augstāks nabadzības līmenis ir valsts ziemeļu un austrumu provincēs (zemāki ienākumi uz cilvēku), augstāka nabadzība ir vienkārša, nekvalificēta darba veicējiem, kas strādā lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozarē (lielākā daļa nodarbināta neformālajā ekonomikā). Mājsaimniecībām, kurās dzīvo veci cilvēki, nabadzības līmenis ir augsts, un nabadzības līmenis pieaug, ja ģimenē ir lielāks bērnu skaits.

Tā kā daudz cilvēku cieš nabadzības dēļ, nepieciešama sociālā darba interence. Nabadzība saistīta arī ar citām problēmām – tai pakļautie cilvēki cieš no veselības traucējumiem un vardarbības, bērnu institucionalizācijas, invaliditātes, garīgās veselības krīzes un pašnāvību riska. Trūkumu veicina neraža lauksaimniecībā, nespēja atdot parādu finanšu kompānijām, tuvinieku zaudējums etniskajā pilsoņu karā un dabas katastrofas. Tas viss iedzen cilvēkus lielā nabadzībā. Viņiem nepietiek līdzekļu uzturam – apmēram puse Šrilankas iedzīvotāju ikdienas maltītē nesaņem pārtiku ar rekomendēto kaloriju devu.

Lielākoties šos jautājumus risina labdarības un filantropijas veidā, nevis tiek veikta sociālā darba interence.

Galvenais nabadzības cēlonis ir bezdarbs. Šrilankas sabiedrībā bezdarba līmenis ir diezgan augsts. Pēc Veselības politikas institūta Sociālās aizsardzības politikas pārskata (2008) datiem no valsts kopējā 20 miljonu iedzīvotāju skaita tikai 40% ir nodarbināti oficiālajā ekonomikā. Kā norādīts Tautas skaitīšanas un statistikas departamenta (2018) ceturksņa darbaspēka apsekojumā, visaugstākais ir jaunatnes bezdarba rādītājs, salīdzinot ar citām iedzīvotāju grupām, un tas skar 19,6% jauniešu 15–24 gadu vecumā. Apsekojumā arī konstatēts, ka sieviešu bezdarba līmenis vienmēr ir augstāks nekā vīriešu bezdarba līmenis.

Pilsoņu kara un dabas katastrofu ietekme

Pilsoņu karš, kas ilga 26 gadus, valsts iedzīvotājiem radīja garīgas, fiziskas, ekonomiskas un sociālas traumas. Etniskais konflikts izraisīja cilvēku bojāeju, pazušanu, īpašumu zaudēšanu un valsts infrastruktūras sabrukumu. Tiešo militāro aktivitāšu rajonos tika nogalināti 65 000, pazuda 800 000 iedzīvotāju, savukārt 172 000 cilvēki dzīvoja bēgļu nometnēs, 700 000 bija pametuši valsti, turklāt valstī plosījās malārija un citas slimības. Kara rezultātā 30 000 sieviešu kļuva atraitnes un daudzi bērni pameta skolu. Sieviešu vadītās māsaimniecības pēc kara bija izplatīta parādība. Bieži vien tām trūka adekvātu ienākumu, un bez līdzekļiem šādās māsaimniecībās nebija iespējams apmierināt ģimenes pamatvajadzības.

Kara posts izpaudās dažādi:

- daudzām sievietēm nebija pierādījumu par vīra nāvi kara laikā;
- valsts ziemeļu un austrumu reģionos zeme glabāja apmēram 1,8 miljonus kājnieku mīnu;
- kara periodā bija izplatīta bērnu tirdzniecība, lai viņus izmantotu kā kareivjus;
- tika pārkāptas bērnu tiesības.

Kara skartajos reģionos sievietēm bija kopdzīve ar vīriešiem, taču laulību nevarēja reģistrēt, jo viņas nevarēja pierādīt, ka vīrs gājis bojā, proti, ka viņas ir atraitnes. Lai aizsargātu sevi, kara laikā sievietes precējās saskaņā ar speciālu LTTE likumu, taču šāda laulība netikta reģistrēta valsts laulību reģistrā. Pēc kara šo laulību un savu statusu viņas nevarēja pierādīt, un sievietes cieta no sociālās stigmatas. Sievietēm nav viegli iesaistīties likumīgā darbā, tāpēc viņas mēdz nodarboties ar prostitūciju vai pievērsties kādam citam nelegālam naudas pelnīšanas veidam.

Gandrīz trīsdesmit gadu ilgušais karš atstājis cilvēkos gan psiholoģiskas traumas un ciešanas, gan fizisku invaliditāti un ekonomisku krīzi. Sociālajam darbam vajadzētu apzināt šo rūgto pieredzi un izstrādāt un ieviest programmas, lai sabiedrība varētu atgūties no smagās pagātnes.

Cunami katastrofa 2004. gada 26. decembrī skāra piekrastes zonu no valsts ziemeļiem līdz dienvidiem, kā arī austrumu un rietumu piekrasti vairāk nekā 1000 kilometru garumā. 36 000 cilvēku gāja bojā vai pazuda, un vairāk nekā miljons cilvēku zaudēja mājokli un bija spiesti pārcelties. Šī katastrofa radīja milzīgu sociālo un ekonomisko kaitējumu.

Turklāt Šrilankā bieži notiek klimata pārmaiņu radītas katastrofas – plūdi, sausums un zemes nogrūvumi. Šīs katastrofas traucē cilvēku ikdienas dzīvi, negatīvi ietekmē iedzīvotāju labklājību.

Sociālā darba izglītība un sociālā darbinieka prakse

Šrilankā sociālais darbs oficiāli tika uzsākts 1952. gadā. Taču pat pēc vairāk nekā 60 gadiem joprojām jācinās par sociālā darba profesijas atzīšanu. Šrilanka, kā jau minēts iepriekš, gadu desmitiem ir piedzīvojusi daudzas katastrofas un karus, sabiedrībai joprojām ir jāatgūstas no postījumiem; valstī ir nepieciešamība pēc profesionālas iejaukšanās, un ļoti svarīgi ir īstenot ilgtspējīgus risinājumus.

Diemžēl sociālais darbs šeit nav atzīts par profesiju, un tāpēc ir grūti izveidot ilgtspējīgas darbības programmas platformu. Valstī nav profesionālas vai juridiskas struktūras, kas uzraudzītu sociālo darbinieku praksi, nav ētikas kodeksa vai profesionālu sociālā darba veikšanas vadlīniju, kas palīdzētu sociālajiem darbiniekiem Šrilankā.

Sociālā darba izglītība Šrilankā tika uzsākta jau 1952. gadā, kad Dorotija Moza (*Dorothy Moses*) nodibināja Ceilonas Sociālā darba institūtu (viņa bija pirmā Jauno sieviešu kristīgās apvienības – *Young Women Christian Association, YWCA* – direktore). Sociālā darba institūts tika izveidots kā pirmā formālā sociālā darba institūcija valstī. Institūtā tika sagatavots personāls dažādās sociālā darba jomās, piemēram, ģimenes labklājības, veselības un kopienas, probācijas iestāžu un cietumu, brīvprātīgā darba organizācijas un privātā sektora jomā. 1978. gadā varēja iegūt diplomu pēc divu gadu studijām, kurās sagatavoja speciālistus darbam klasē un darbam uz ielas. Valsts sociālās attīstības institūtam (*National Institute of Social Development, NISD*) kopš 2005. gada ir atļauts piešķirt bakalaura grādu sociālajā darbā un kopš 2008. gada tiek īstenota maģistra programma sociālajā darbā.

Valsts sociālās attīstības institūts Šrilankā ir vienīgā institūcija, kas dod iespēju iegūt sociālā darba izglītību, tajā māca un sagatavo profesionālus sociālos darbiniekus. Šis institūts ir Sociālās politikas un labklājības ministrijas pārziņā. Augstskolai nav universitātes statusa un netiek uzskatīts, ka sociālā darba studijām būtu vieta universitātēs. Nevienā universitātē nav sociālā darba departamenta. Dažās Kolombo Universitātes socioloģijas studiju programmās ir atsevišķi sociālā darba moduļi, bet Ruhuna Universitātē ir diploma kurss.

Valsts sociālās attīstības institūtam ir ļoti ierobežoti resursi. Institūta centieni sniegt ieguldījumu Šrilankas sociālā darba jomai ir ļoti nozīmīgi. Plašāka Šrilankas sabiedrība maz zina par šo institūtu un sociālā darba profesijas nepieciešamību un nozīmi. Augstākās izglītības iestāžu struktūrā institūts atrodas zemākā statusā nekā universitātes.

Valstī ir liels pieprasījums un nepieciešamība pēc profesionāliem sociālajiem darbiniekiem. Pēc valdības aprēķiniem 2008. gadā sociālo darbu strādāja 31 303 cilvēki, kas nebija apmācīti sociālajā darbā atbilstoši starptautiskajiem

I. Š. P. Perera. Sociālais darbs Šrilankā

standartiem. Valstī uz 9765 skolām ir 14 profesionāli skolu sociālie darbinieki. Dati liecina par nepieciešamību pēc kvalificētiem speciālistiem, kas palīdzētu 516 150 cilvēkiem, kurus skāris pilsoņu karš un cunami (apmēram 353 000 ir bēgļi, cilvēki ar invaliditāti).

Sociālo darbu koordinē valsts, taču bieži to organizē brīvprātīgie un pakalpojumus sniedz labdarības un reliģiskās organizācijas. Daudzu institūciju darbu uzņēmušās reliģiskās organizācijas, piemēram, bērnunamu, palīdzības institūciju veciem cilvēkiem, rehabilitācijas centru jauniešiem, narkotiku un alkohola atkarīgajām personām. Taču tajās nestrādā profesionāli sociālie darbinieki. Valstī kopumā sociālo darbu veic neliels skaits profesionālu sociālo darbinieku un daudz cilvēku, kam nav sociālā darbinieka izglītības un kvalifikācijas. Tas īpaši izteikti ir lauku rajonos un kara skartajos rajonos.

Sabiedrības problēmām – no makrolīmeņa līdz mikrolīmenim – varētu būt vairāki iemesli. Lai šīs problēmas risinātu, daudzas jomas un profesijas ir specializētas, piemēram, sociologi analizē un interpretē situāciju, sabiedrības veselības speciālisti risina sabiedrības veselības jautājumus. Cilvēku labklājības problēmu risināšana ir sociālā darba profesionāļu uzdevums. Šrilankai ir vajadzīgi tūkstoši profesionālu sociālo darbinieku, kas spētu strādāt sociālo darbu indivīda, ģimenes, grupas un kopienas līmenī. Viņiem ir jāstrādā gan institūcijās, gan kopienā, jo īpaši, veicot darbu ar sociālo gadījumu. Sociālajiem darbiniekiem ir ļoti nepieciešamas teorētiskās zināšanas, kuras viņi spētu un prastu atbilstoši izmantot praksē. Neprofesionāls personāls, kam trūkst akadēmiskās izglītības un profesionālās apmācības sociālajā darbā, nevar risināt problēmas, balstoties uz zināšanām. Tādēļ sociālā darba atzīšana par profesiju un profesionālu sociālo darbinieku apmācība ir ļoti aktuāla Šrilankā.

Līdz šim Nacionālais sociālās attīstības institūts bija vienīgā institūcija, kas nodrošina profesionāla sociālā darbinieka izglītību un kvalifikāciju, sagatavojot apmēram 2500 profesionālus sociālos darbiniekus. Šrilankā nav sociālo darbinieku reģistra, un viņiem netiek izsniegta licence, kas varētu kalpot par pamatu uzskaitēi un profesionālu sociālo darbinieku darba vietu identificēšanai. Ir būtiski iekļaut šo jautājumu Šrilankas sociālā darba reformas plānā.

Sociālā darba izglītībā Šrilankā ir jāattīsta sociālā darba teorētiskie aspekti un akadēmiskā pētniecība. Sociālais darbs būtu jādefinē kā cilvēktiesību profesija.⁴ Sociālajam darbam būtu jārisina tādi cilvēktiesību jautājumi kā vienlīdzīgas

---

⁴ Zavirsek, D., Herath, S. M. K. December 2010. I Want to Have My Future, I Have a Dialogue': Social Work in Sri Lanka between Neo-capitalism and Human Rights. *Social Work Education*. 29(8), 831–842. https://www.researchgate.net/publication/241739440_'I_Want_to_Have_My_Future_I_Have_a_Dialogue'_Social_Work_in_Sri_Lanka_between_Neo-capitalism_and_Human_Rights

tiesības, cilvēktiesību risinājums personām ar invaliditāti, sievieti, etnisko minoritāšu, nabadzības un citi jautājumi.

Sociālā darba izglītībā un praksē Šrilankā dominē labklājības un labdarības paradigmas. Sociālās labklājības dienests vairāk pievēršas kopienas attīstībai, un sociālās attīstības mērķi tiek sasniegti bez atsevišķu sociālo gadījumu risināšanas. Sociālais darbs ar ģimeni un darbs ar individuālu sociālo gadījumu praksē tiek izmantots retāk. Sociālā gadījuma intervenci individuālā līmenī veic darbinieki, kam nav sociālā darba izglītības, no kuriem daži ir profesionāļi citās jomās. Sociālo darbu uzņemas brīvprātīgie, īpaši kara skartajās teritorijās. Tas ir nopietns jautājums, kas jārisina Šrilankas sociālajai nozarei.

Gadījumu analīze

1. gadījuma izpēte – sievieti iekļaušana

Šrilankā ir daudz mājsaimniecību, ko vada sievietes. Iemesli ir vairāki, piemēram, karš un vīra zaudēšana. Riska grupā ir arī zvejnieki, kuru dzīvība ir apdraudēta. Zvejnieku ģimeņu sievietes un bērni ir neaizsargāti pret nabadzību, ekspluatāciju, emocionālu un garīgu vilšanos, un viņi allaž dzīvo bažās par savu ikdienu. Valdība ir īstenojusi vairākas programmas un radījusi mehānismus, lai palīdzētu un uzlabotu sociālo labklājību.

Mariama ir 32 gadus veca sieviete ar četriem bērniem. Viņas vecākajai meitai ir 16 gadu, un pirms diviem gadiem meitene pārtrauca pamatizglītību. Mariamas otrais bērns ir dēls, kuram ir 14 gadu un kurš mācās ciema pamatskolā. Mariamas jaunākie bērni ir piecus gadus vecas dvīņu meitenes, kas apmeklē Montessori pirmsskolas apmācību. Mariamas vīrs pazuda pirms diviem gadiem zvejas laikā jūrā. Mariama ir vienīgā pelnītāja ģimenē, viņa tirgo zivis. Viņas vecākā meita rūpējas par pārējiem bērniem, kad Mariama tirgo zivis, un veic ikdienas mājas darbus. Mariamas ienākumu tik tikko pietiek ģimenes finansiālo vajadzību segšanai, dažkārt Mariamas ģimenei palīdz viņas pazudušā vīra brālis. Mariama ļoti raizējas par ģimenes materiālo stāvokli un cieš vīra pazušanas dēļ. Viņa katru vakaru dodas uz pludmali, stundām ilgi gaida, ka vīrs atgriezīsies mājās, un raud. Gan Mariamas, gan viņas vīra vecāki ir miruši. Mariamai ir māsa, kas strādā par skolotāju pamatskolā, viņa dzīvo kopā ar vīru un meitu.

Mariama ir cieši pieķērusies ciema baznīcas kopienai. Cilvēki kopienā personīgi pazīst cits citu. Baznīcā tika īstenota programma, lai palīdzētu ciemata sievietēm uzsākt uzņēmējdarbību. To organizēja Sociālās labklājības ministrijas filiāle un Ekonomiskās attīstības ministrija. Mariama reģistrējās programmai un kopā ar vecāko meitu tajā iesaistījās, cerot uz labāku dzīvi.

Intervence. Vairāku ministriju darbinieki organizē programmas, lai palīdzētu ekonomiskās grūtībās nonākušām sievietēm pievērsties pašnodarbinātībai un novērst nabadzību. Vietējie ierēdņi, kas strādā dažādās jomās, piedalās ģimeņu ekonomiskās stabilitātes uzlabošanā, kā arī veselības aizsardzībā. Bērnu un jaunatnes lietu darbinieki, iekšlietu un sociālās labklājības darbinieki strādā, lai risinātu tās problēmas, kas saistītas ar viņu profesionālo jomu, bet netiek īstenota sistēmiska pieeja sociālo jautājumu risināšanā. Šīs intervences mērķis bija tikai ekonomisko iespēju piedāvājums.

Ģimene šajā gadījuma pētījumā ir nepilnā ģimene bez formāliem un regulāriem ienākumiem. Sociālā darba profesionāļa iejaukšanās šajā gadījumā ir ļoti nepieciešama, lai visaptverošā veidā atrisinātu problēmas, kas saistītas ar šo lietu kā individuālas un ģimenē balstītas sociālā darba prakses. Jāuzsver, ka nepieciešama profesionāla iejaukšanās, kas pamatota ar teorētiskajām zināšanām un profesionālo praksi sociālajā darbā.

2. gadījuma izpēte

Suneta ir 25 gadus veca, precējusies, viņai ir trīs bērni. Dēli ir septiņus un sešus gadus veci, un meitai ir trīs gadi. Viņas vīrs ir ieslodzīts cietumā uz trim gadiem, jo pieķerts, ceļojot ar 100 g heroīna paciņu. Sunetai nav regulāra darba, dažkārt viņai palaimējas ar gadījuma darbiem, par kuriem viņa saņem nelielu samaksu. Viņa strādā dažas stundas dienā tuvējā fermā un tirgo nelegālo alkoholu vīriešiem. Viņas māja ir uzcelta netālu no purva, taču viņai nepieder zeme, uz kuras uzbūvēta māja. Ēka ir sliktā stāvoklī – tā ir celta no atrasta, salāsīta kokmateriāla, kartona, metāla u. tml. Lietus sezonas laikā māja applūst, tad Suneta kopā ar bērniem dodas uz tuvējo templi, kur ir pagaidu pajumte un ēdiens. Neviens Sunetas bērns neapmeklē skolu.

Vietējās attīstības nodaļas darbinieks apmeklēja Sunetas māju, bet viņam bija grūti satikt Sunetu, nācās vairākkārt turp doties. Pirmajā tikšanās reizē ar darbinieku Suneta atteicās no sarunas. Kad darbinieks informēja, ka bērnu nelaišana skolā uzskatāma par pārkāpumu, par kuru ziņos vietējai pārvaldei, Suneta piekrita sarunai ar darbinieku. Pēc šīs tikšanās darbinieks vairākkārt apmeklēja Sunetu, vienlaikus organizējot dažādas aktivitātes, lai risinātu Sunetas ģimenes situāciju.

Intervence. Šrilankā bērniem pamatskolas vecuma grupā izglītība ir obligāta un visiem bez maksas. Ja Sunetas bērni neapmeklē skolu, tiek pārkāptas viņu tiesības uz izglītību. Tā kā viņas vīrs ir cietumā kriminālnoziedzuma dēļ, ģimene ir stigmatizēta un jūtas neaizsargāta. Turklāt tā ir sievietes vadīta māsaimniecība, kam ir trūcīgi ekonomiskie un slikti sociālie apstākļi.

Šī gadījuma risināšana jāveic rūpīgi, problēmai ir vairāki aspekti, kam nepieciešams pievērst uzmanību. Te svarīga ir profesionāla sociālā darba pieeja, nevis tikai sociālās labklājības pieeja.

Secinājumi

Sociālā darba prakse Šrilankā galvenokārt ir vērsta uz sociālās labklājības pakalpojumiem kopienas līmenī.

Jāuzsver teorētisko zināšanu un profesionālās apmācības nepieciešamība, kā arī jāmazina profesionālu sociālo darbinieku trūkums sabiedrībā. Turklāt lielāka uzmanība jāpievērš profesionālai darbībai, risinot klientu personīgos un ģimenes jautājumus. Šrilankai ļoti nepieciešami profesionāli sociālā darba speciālisti ar augstu kompetenci, kas ir apguvuši gan teorētiskās un metodiskās zināšanas, gan gadījumu vadību.

Avoti un literatūra

1. Abeykoon, A. T. P. L., Elwalagedara, R. *Review of Social Protection Policies and Programmes Strengthening Family Well-Being*. National Workshop on Enhancing Family Well-being through Social Protection and Effective Delivery of Social Services Organized by the Institute for Health Policy in collaboration with the United Nation Economic and Social Commission for Asia and the Pacific 13th–14th March, 2008.
2. Attanayake, M. T. R. S. Challenges of Social Work Education in Sri Lanka. *International Journal of Social Work and Human Services Practice*. 4(5), November 2016, 118–120.
3. Gamlath, S., Attanayaka, S. 2015. A personal narrative on the role of microlevel professional social work practice calling for its application in Sri Lanka. *Social Affairs: A Journal for the Social Sciences*. 1(3), 13–22. Iegūts no: [http://socialaffairsjournal.com/Archive/Fall_2015/2_SAJ_1\(3\)Gamlath_and_Attanayaka.pdf](http://socialaffairsjournal.com/Archive/Fall_2015/2_SAJ_1(3)Gamlath_and_Attanayaka.pdf)
4. Higashida, M. Integration of Religion and Spirituality With Social Work Practice in Disability Issues. *SAGE Journals*. February 5, 2016. 6(1). Iegūts no: [doi:10.1177/2158244015627672](https://doi.org/10.1177/2158244015627672)
5. Isaakszoon, C. *The Tēsawalamai; or the laws and customs of the Malabars of Jaffna: Promulgated by the Dutch government of Ceylon in the year 1707, and referred to in the government... Regulation No. 18 of December 9, 1806...* Colombo: Nabu Press, 2010.
6. Jayasundara, D. S., Nedegaard, R. 2016. Contemporary Rural Social Work: Guest Editors' Introduction. *Contemporary Rural Social Work Journal*. 8(1), 1–3. Iegūts no: <https://digitalcommons.murraystate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1106&context=crsw>
7. Jayawardana, B. H., Nanayakkara, K. Ethical Challenges in Social Work Practice in Sri Lanka. *Asian Social Work Journal*. April 2018, 3(2), 37–41.
8. Jayaweera, S., Wijemanne, H., Wanasundera, L., Vitarana, K. M. *Gender Dimensions of the Millennium Development Goals in Sri Lanka*. Colombo: Centre for Women's Research, 2007.
9. *Mapping of Socio-Economic Support Services to Female-Headed Households in the Northern Province of Sri Lanka*. Colombo: United Nations, Sri Lanka, 2015.
10. Report of the Independent Expert on the effects of foreign debt and other related international financial obligations of States on the full enjoyment of all human rights,

I. Š. P. Perera. Sociālais darbs Šrilankā

- particularly economic, social and cultural rights, on his visit to Sri Lanka. 4th session, Rep. No. A/HRC/40/57/Add.2. *United Nations Human Rights Council*. 25 February – 22 March 2019.
11. *Report on Child Activity Survey 2016 Sri Lanka*. Colombo: Department of Census and Statistics Ministry of National Policies and Economic Affairs, 21.02.2017.
  12. *Review of Social Protection Policies and Programmes Strengthening Family Well-being in Sri Lanka* (Rep.). Colombo: Institute for Health Policy, March 2008.
  13. *Sri Lanka Development Policy Review*. Report No. 29396-LK: South Asia Region: Poverty Reduction and Economic Management Sector Unit South Asia Region. December 8, 2004. Iegūts no: <http://siteresources.worldbank.org/INTSRILANKA/Resources/293961LK0revised.pdf>
  14. *Sri Lanka Minister of Economic Reforms and Public Distribution, Department of Census & Statistics: Quarterly Report of the Sri Lanka Labour Force Survey*. Colombo: Department of Census & Statistics, 2019.
  15. Tilakasiri, K. July 2013. Corporate Social Responsibility and Social, Economic and Environmental Development in Sri Lanka. *Kelaniya Journal of Human Resource Management*. 8(2), 93–133. Iegūts no: https://www.researchgate.net/publication/313824911_Corporate_Social_Responsibility_and_Social_Economic_and_Environmental_Development_in_Sri_Lanka
  16. *The Parliament of Sri Lanka: Marriage and Divorce (Kandyan)*. Colombo: Government press, 1952.
  17. *The Parliament of Sri Lanka: Marriage and Divorce (Muslim)*. Colombo: Government press, 1954.
  18. *Women's Rights are Human Rights* (Publication). Colombo: The Human Rights Commission of Sri Lanka, 2005.
  19. Zavirsek, D., Herath, S. M. K. December 2010. I Want to Have My Future, I Have a Dialogue?: Social Work in Sri Lanka between Neo-capitalism and Human Rights. *Social Work Education*. 29(8), 831–842. Iegūts no: https://www.researchgate.net/publication/241739440_I_Want_to_Have_My_Future_I_Have_a_Dialogue_Social_Work_in_Sri_Lanka_between_Neo-capitalism_and_Human_Rights